

**Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi**

**Azərbaycan Respublikasının dünya
birliyinə inteqrasiyası, region ölkələri və
digər dövlətlərlə, beynəlxalq təşkilatlarla
əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsi**

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyası Təhlükəsizlik Şurasının katibini qəbul edərkən deyib ki, regional məsələlərin "3+3" formatında həll edilməsi vacibdir. Prezident regional məsələlərin "3+3" formatında region ölkələrinin iştirakı ilə həll edilməsinin vacibliyini vurğulayıb, bu formatda müvafiq səviyyələrdə görüşlərin keçirilməsini qeyd edib:

"Biz "3+3" formatında görüşləri davam etdirməyə hazırıq". Ermənistanın İctimai Televiziyasına müsahibəsində Ermənistan baş naziri Nikol Paşinyan isə deyib ki, "3+3" formatına gəlincə, təsis yığıncağı keçirilən zaman müəyyən prinsiplər razılaşdırılıb və onlar bu formatda işləməyə və buna önəm verməyə hazırdır: "Bunun vacib olmasının səbəbi ondan ibarətdir ki, biz regional gündəliyi tez-tez uzaq yerlərdə müzakirə edirik və bu bölgədə müzakirə etmərik. Əlbəttə, beynəlxalq ictimaiyyət və tərəfdaşlarımız çox önəmlidir, lakin bizim region ölkələrinə və münasibətlərinə xor baxdığımız təəssüratı yaranmamalıdır". Paşinyan qeyd edib ki, Ermənistan müəyyən müzakirələrdən sonra Tehranda "3+3" formatında növbəti görüşə hazırdır.

Gürcü tərəfi yaxşı başa düşür ki...

Qeyd edək ki, "3+3" formatı Vətən müharibəsinin başa çatmasından az sonra Türkiyə və Azərbaycan liderlərinin təşəbbüsü ilə yaradılıb. Region dövlətləri arasında sıx əlaqələri və inteqrasiyanı nəzərdə tutan "3+3" formatının bir tərəfi Türkiyə, Rusiya və İran, digər tərəfi isə Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistandır. Bu formatda ilk görüş 2021-ci il dekabrın 10-da Moskvada keçirilib. Lakin Gürcüstan həmin görüşdə iştirak etməyib. Gürcüstan heç cür Moskva ilə birgə bu platformada iştiraka razılıq vermək istəmir. Gürcü

tərəfi yaxşı başa düşür ki, regional platformalardan kənar qalmamalıdır, ancaq istəyir ki, bütün iştirakçı dövlətlər başqa ölkələrin ərazi bütövlüyünə və suverenliyinə hörmətlə yanaşsınlar. Maraqlıdır ki, Prezident Əliyevin son Gürcüstan səfərində regional əməkdaşlıqla bağlı verilən mesajlarda konkret olaraq "3+3" formatı haqda fikir bildirilməyib. Bu isə onu göstərir ki, Tiflis Moskva ilə bir masada oturmağa hazır deyil.

**"3+3" formatı
"Zəngəzur dəhlizi" də
daxil olmaqla
nəqliyyat
arxitekturasını
dəyişmək gücündədir**

"3+3" əməkdaşlıq platforması tək cəsi və təhlükəsizlik deyil, həm də iqtisadi baxımdan böyük potensial vəd edir. Hesablamalara görə, "3+3" formatında olan ölkələrin ümumi iqtisadiyyatı 3 trilyon dollara yaxındır ki, bu da ABŞ, Çin, Yaponiya və Almaniyadan sonra dünyanın 5-ci ən böyük iqtisadiyyatı deməkdir. Bu yeni format 331 milyon nəfər əhalisi ilə dünyada 3-cü, ərazisinə görə isə birincidir. Bu miqyas onu göstərir ki, bu formata daxil olan ölkələr arasında qarşılıqlı sərmayə qoyuluşu, sənaye, aqrar və xidmət sektorunda əməkdaşlıq imkanları çox genişdir.

"3+3" formatı regional ticarətin və bu yolla iqtisadi artımın sürətlənməsinə səbəb ola bilər. Hər bir milli iqtisadiyyat yalnız o halda uğurla inkişaf

Regionun problemləri region dövlətləri ilə həll edilməlidir - regional inteqrasiyanın əsas prinsipi...

edə bilər ki, kifayət qədər həcmi olan bazarlara çıxışı olsun. Ötən əsrin ikinci yarısından başlayaraq nisbətən uğurlu inkişaf yolu keçmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, regional ticarət nə qədər əhəmiyyətə malikdir. Cənubi Qafqaz ölkələri Avropa İttifaqı ilə Avrasiya İttifaqı bazarlarına istiqamət götürüblər, amma regional əlaqələr zəifdir. Regional ticarətin inkişafı da iqtisadi artım üçün əsaslar yarada bilər.

"3+3" formatı "Zəngəzur dəhlizi" də daxil olmaqla nəqliyyat arxitekturasını dəyişmək gücündədir: Xüsusən də Azərbaycanın su, hava, avtomobil və dəmir yolu nəqliyyat infrastrukturunu altılıq ölkələrinin inteqrasiyasında mərkəzi mövqeyə malik ola bilər. Rusiya İranla Azərbaycandan keçən Şimal-Cənub, İran isə Gürcüstanla Azərbaycandan keçən Cənub-Qərb marşrutu ilə bağlana bilər.

Qloballaşmaya nisbətən regional siyasətin gücləndiyi bir vaxtda "3+3" formatı bütün iştirakçıların maraqlarına cavab verir. Qarabağ probleminin həllindən sonra Azərbaycanın regionda yaratdığı yeni reallıq "3+3" formatı üçün geniş imkanlar imkanlar yaradıb. Bu, həm də ondan xəbər verir ki, regionun bütün problemlərini yenə region ölkələri həll etməlidir.

"3+3" platforması artıq bir çox ölkələri narahat etməyə başlayıb. Təsədüfi deyil ki, həmin ölkələr bu platformanı gözəndən salmaq üçün Rusiya, Türkiyə və İranın Suriya ilə bağlı məsələləri həll etdiyi "Astana formatı" ilə paralellər aparır. Hesab edirəm ki, bu müqayisə kökündən yanlışdır və Cənubi Qafqaz reallıqlarını dərk etməkdən uzaqdır. Cənubi Qafqaz ilə Yaxın Şərqi regionları arasında paralellər aparmaq siyasi savadsızlıqdan irəli gəlir. Məsələ ondadır ki, hər iki regionun xalqlarının mədəniyyəti eyni olmadığı kimi, mövzu və tarixi problemləri də eyni deyil. Dolayısıyla, hər iki regionda fərqli kontekstdə baş verən proseslərinə oxşar baxış sərgiləmək məntiqli deyil. "Astana formatı" Suriya ilə bağlı məsələləri həll etdiyi halda "3+3" platforması bütöv bir regionun problemlərini və inkişaf perspektivlərini özündə ehtiva edir. Dar və geniş mənada fərqlər bariz şəkildə göz qabağındadır.

Məhəmməd ƏLİ QƏRİBLİ
Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyilə çap olunur.